

geschiedenis (nieuwe stijl) en geschiedenis en staatsinrichting (oude stijl)

Vorbereidend
Wetenschappelijk
Onderwijs

Tijdvak 2

inzenden scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per school in het programma Wolf of vul de scores in op de optisch leesbare formulieren.

Zend de gegevens uiterlijk op 25 juni naar de Citogroep.

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Een beoordelingsmodel

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de Regeling beoordeling centraal examen vastgesteld (CEVO-02-806 van 17 juni 2002 en bekendgemaakt in Uitleg Gele katern nr 18 van 31 juli 2002).

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommiteerde toekomen.
- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door de CEVO.
- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:

- 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
- 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
- 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
- 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;

3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;

3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;

3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.

4 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

5 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.

6 Indien de examinerator of de gecommitteerde meent dat in een toets of in het beoordelingsmodel bij die toets een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof toets en beoordelingsmodel juist zijn.

Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

7 Voor deze toets kunnen maximaal 81 scorepunten worden behaald. Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

8 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.

Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.

De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

3 Vakspecifieke regel

Voor het vak geschiedenis (nieuwe stijl) en geschiedenis en staatsinrichting (oude stijl) VWO is de volgende vakspecifieke regel vastgesteld:

Vakinhoudelijke argumenten moeten afkomstig zijn uit gezaghebbende, wetenschappelijke publicaties.

4 Beoordelingsmodel

Antwoorden	Deel-scores
------------	-------------

Nederlanders en hun gezagsdragers 1950-1990: verzuiling, polarisatie en herwonnen consensus

Maximumscore 1

- 1 Uit het antwoord moet blijken dat het hier gaat om de confessionele stroming.

Maximumscore 2

- 2 Voorbeeld van een juist antwoord is:
De verzuiling hield een zekere starheid ten opzichte van de eigen beginselen in, waaraan zoveel mogelijk moest worden vastgehouden / zowel de leiders van de zuilen als hun achterban streefden naar stabiliteit, waardoor zij weinig ruimte lieten voor politieke vernieuwing of nieuwe politieke stromingen.

Maximumscore 2

- 3 Voorbeeld van een juist antwoord is:
op het gebied van de relatie ouders-kinderen:
- Het Ministerie van Maatschappelijk Werk gaf subsidie aan het jeugdwerk (bijvoorbeeld), waardoor de controle over gezinnen die niet aan de gestelde eisen konden voldoen werd versterkt

1

op het gebied van de relatie werkgevers-werknemers:

- De SER werd regelmatig advies gevraagd over het sociaal-economisch beleid, zodat er daarover geen onvrede/arbeidsonrust kon ontstaan

1

Maximumscore 2

- 4 Uit het antwoord moet blijken dat de bron kenmerkend is voor de veranderingen in de jeugdcultuur in de jaren zestig, omdat (één van de volgende):
- met de oprichting van bladen als Hitweek een eigen subcultuur ontstaat.
 - Hitweek de wens van de jongeren vanaf de jaren zestig verwoordt zich af te zetten tegen ouderen/hun ouders.

Maximumscore 4

- 5 Uit het antwoord moet blijken dat:
als overeenkomst:
- Beide vinden dat de overheid teveel macht in eigen handen heeft en weinig inspraak geeft aan de burger, wat blijkt uit de passage '...aandeel in het gebeuren dat je zou moeten hebben en dat de autoriteiten je trachten te ontfutselen' (bron 2) en
 - 'ons democratisch systeem schiet te kort' (bron 3)

1

1

als verschil:

- Roel van Duyn probeert door middel van bijvoorbeeld happenings het gebrek aan invloed van de burgers te laten zien
- D'66 wil veranderingen via de politiek door middel van veranderingen in de politieke spelregels

1

1

Antwoorden	Deel-scores
------------	-------------

Maximumscore 6

- 6 Uit het antwoord moet blijken dat Belinfante vindt dat:
- de kraakbeweging met hun buitenparlementaire verzet / hun kritiek op het gezag ‘minachting voor het bestaande’ / ‘boosheid ten aanzien van hen die de bestaande vormen hanteren’ toonde 1
 - Dolle Mina’s een doel nastreven dat al is bereikt: iedereen is geëmancipeerd / er is geen emancipatie concreet meer na te streven 1
 - de opstellers van Keerpunt ’72 die naar spreiding van inkomen, kennis en macht streven, maar dat spreiding van macht al grotendeels bereikt, spreiding van inkomen moeilijk te realiseren en spreiding van kennis onmogelijk is 1

Voorbeelden van juiste tegenargumenten zijn:

- De kraakbeweging zal er op gewezen hebben dat er niets minachtends is aan een rechtvaardiger en beter gebruik van woonruimte / het gezag de woningnood niet heeft opgelost 1
- De Dolle Mina’s zullen er op gewezen hebben dat de emancipatie van de vrouw allesbehalve voltooid is, gezien de ongelijke kansen op het gebied van werk/scholing/beloning 1
- De opstellers van Keerpunt ’72 zullen Belinfantes woorden gezien hebben als een karikatuur van hun programma. Zij vinden juist dat het slecht gesteld is met de spreiding van macht, omdat de inkomensverschillen te groot waren en dat de toegang tot vormen van onderwijs sterk verbeterd konden worden 1

Maximumscore 3

- 7 Voorbeeld van een juist antwoord is:
- Behrendt vindt de wet op de medezeggenschap geen verbetering: de rol van de werkgevers wordt nu door de vakbonden ingenomen en omgekeerd 1

Dit blijkt uit (de twee volgende tegenstellingen uit de prent):

- De grote werkgever die tegenover boze/demonstrerende arbeiders staat (toen) en de nieuwe (thans) situatie waarbij de werkgevers als bedremmelde demonstranten / tegenover een grote triomferende vakbondsman worden afgebeeld 1
- De tegenstelling tussen het uitroepteken achter medezeggenschap op het bord bij de demonstratie van de arbeiders (toen) en het vraagteken bij de demonstratie van de werkgevers (thans) 1

Opmerking

Alleen na een juiste weergave van de visie van Behrendt mogen scorepunten voor de tegenstellingen uit de prent worden toegekend.

Maximumscore 2

- 8 Voorbeeld van een juist antwoord is:
- De woningnood werd veroorzaakt door de grote maatschappelijke ongelijkheid / de onrechtvaardigheid van de kapitalistische samenleving, kraken tastte de eigendomsverhoudingen aan, waardoor kraken een duidelijke politieke protestdaad vormde.

Opmerking

Alleen als in de redenering een verband wordt gelegd met het antikapitalistische karakter van de kraakbeweging, mogen scorepunten worden toegekend.

Antwoorden	Deel-scores
Maximumscore 4	
9 □ Voorbeeld van een juist antwoord is:	
• Een nieuwe polarisatie had kunnen plaatsvinden, omdat de nieuwe bewegingen bestonden uit zeer kritische burgers met ideeën die vaak lijnrecht tegenover op de opvattingen van de heersende politieke partijen stonden	<u>2</u>
• De politieke strategie van deze bewegingen was net als die van de politieke elite gericht op consensus, te bereiken aan de onderhandelingstafel. Deze instelling paste goed bij het poldermodel	<u>2</u>
Maximumscore 15	
10 □ Bij de beoordeling van de brief dienen de volgende aanwijzingen te worden gevolgd. Eerst volgt de kern van een juist antwoord, daarna, <i>op de volgende pagina</i> , een uitgewerkt voorbeeld van een juist antwoord:	
<i>Het ideaalbeeld van de vrouw in de jaren vijftig</i>	
A In dit deel van de brief dienen vier elementen genoemd te worden:	
• een uitleg waarin de verzorgende rol van de vrouw in het gezin van de jaren vijftig naar voren komt	<u>1</u>
• het jaartal 1956 (het moment van afschaffing van de handelingsonbekwaamheid van de gehuwde vrouw)	<u>1</u>
• een uitleg van de inhoud van de wet waarbij de handelingsonbekwaamheid van de gehuwde vrouw vervalt	<u>1</u>
• het noemen van een gevolg van invoering van deze wet voor het beeld van de vrouw	<u>1</u>
<i>De wilde jaren zestig</i>	
B In dit deel van de brief moet van de drie genoemde ontwikkelingen de invloed op de positie van de vrouw in het gezin worden uitgelegd en duidelijk gemaakt worden op welke ontwikkeling <i>Libelle</i> veel invloed had.	
per juist gevolg (er moeten er drie worden genoemd)	<u>1</u>
• voor een beredeneerde keuze van de ontwikkeling waarop een blad als <i>Libelle</i> de meeste invloed had	<u>1</u>
<i>De tweede feministische golf</i>	
C In dit deel van de brief dienen de volgende vier elementen aan de orde te komen:	
• een duidelijk verschil in de doelstellingen van Man-Vrouw-Maatschappij en Dolle Mina	<u>1</u>
• de (gezamenlijke) invloed van Man-Vrouw-Maatschappij en Dolle Mina op de positie van de vrouw	<u>1</u>
• twee juiste politieke veranderingen in de positie van de vrouw, per verandering (er moeten er twee worden genoemd)	<u>1</u>
<i>Libelle of actiegroep en politieke partij</i>	
D Voor een standpunt over de stelling, waarbij ingegaan wordt op	
• de bijdrage van feministische actiegroepen en politieke partijen aan de vrouwenemancipatie	<u>1</u>
• de bijdrage van <i>Libelle</i> aan de vrouwenemancipatie	<u>1</u>
• een afgewogen oordeel over de stelling	<u>1</u>

Antwoorden	Deel-scores
Voorbeeld van een juiste uitwerking van de opdracht:	
Beste Libelleredactie, Gefeliciteerd met de verjaardag van jullie blad! Het wordt al een aardig oude dame. Jullie stelling over de invloed van Libelle sprak mij zo aan, dat ik daarop wil reageren.	
<i>A Het ideaalbeeld van de vrouw in de jaren vijftig</i>	
• In de jaren vijftig was er binnen het gezin sprake van (harmonieuze) ongelijkheid. Ieder gezinslid had zijn eigen taak. De vrouw was huisvrouw, zij had de zorg voor het gezin, zij had juridisch geen volwaardige positie	<u>1</u>
• In 1956 kwam er een verandering, na aanvaarding van de motie Tendeloo, waarbij de handelingsonbekwaamheid van de gehuwde vrouw werd afgeschaft	<u>1</u>
• Door de nieuwe wet werd de gehuwde vrouw in juridisch opzicht minder achtergesteld bij haar man	<u>1</u>
• Een gevolg van deze verandering was, dat meer vrouwen zich (economisch en juridisch) onafhankelijker konden opstellen	<u>1</u>
<i>B De wilde jaren zestig</i>	
• De komst van de pil veranderde de positie van de vrouw, omdat zij nu zelf kon regelen hoeveel kinderen zij wenste. Huwelijk en voortplanting waren niet langer onwrikbaar met elkaar verbonden. Persoonlijke behoeftes werden belangrijker, maar ook werd de huwelijksmoraal losser	<u>1</u>
• Door de mechanisering van het huishouden, de komst van stofzuiger en wasmachine, kregen vrouwen meer tijd zich te richten op werkzaamheden buitenshuis. Hierdoor werd een aanzet gegeven tot verandering in de traditionele verzorgende rol van de vrouw binnen het gezin	<u>1</u>
• Vrouwen volgden langer onderwijs waardoor zij in hogere beroepsklassen terechtkwamen. Vrouwen kwamen terecht in traditionele 'mannenbanen' en vonden hun weg in de politiek	<u>1</u>
• Het meeste invloed hebben de bladen als <i>Libelle</i> gehad op de mechanisering van het huishouden en de veranderingen in de traditionele verzorgende rol van de vrouw in het gezin. In talloze artikelen besteedde de <i>Libelle</i> aandacht aan vernieuwingen op het gebied van het huishouden en stelde zij de taakverdeling binnen het gezin (voorzichtig) ter discussie	<u>1</u>
<i>C De tweede feministische golf</i>	
• Man-Vrouw-Maatschappij was een feministische beweging die zich voornamelijk richtte op gelijke kansen voor mannen en vrouwen, terwijl Dolle Mina zich meer richtte op bestrijding van de publieke achterstelling van vrouwen	<u>1</u>
• Hun invloed op de positie van de vrouw is groot geweest: zij zwengelden de discussie aan, zij gaven voorbeelden van rol doorbreking en lieten daarna zien hoe het anders kon	<u>1</u>
Op politiek gebied waren er verschillende veranderingen:	
• er kwamen meer vrouwen in politieke functies	<u>1</u>
• er kwamen bewindslieden voor emancipatiebeleid	<u>1</u>
<i>D Libelle of actiegroep en politieke partij</i>	
• De feministische actiegroepen en de politieke partijen hebben voor emancipatie gezorgd, omdat zij op politiek niveau verschillende veranderingen hebben kunnen doorvoeren, bijvoorbeeld op het gebied van de abortuswetgeving en het recht op gelijke betaling voor gelijk werk	<u>1</u>
• Bladen als <i>Libelle</i> hebben voor vrouwenemancipatie gezorgd, omdat zij bijdroegen aan veranderingen binnen het gezin in de taken van de huisvrouw en in de opvattingen over het rollenpatroon	<u>1</u>
• Uiteindelijk is de invloed van de <i>Libelle</i> het grootst geweest, omdat de veranderingen in het gezin het meest blijvende resultaat van alle veranderingen van de jaren zestig en zeventig zijn geweest. In politiek en maatschappelijk opzicht is de rol van vrouwen nog niet wat het moet zijn, maar van de totaal verzorgende, onderdanige rol van de vrouw in het traditionele gezin is nu -in de meeste gezinnen- niet veel meer over	<u>1</u>
Met vriendelijke groet, Een lezer	

Met de loop op Lancashire. Katoen en samenleving 1750-1850

Maximumscore 2

- 11 Voorbeeld van een juist antwoord is (twee van de volgende):
- Katoen werd goedkoper (door de uitvinding van de *cotton gin*, de stijging van het aanbod van ruwe katoen uit de Verenigde Staten en India, door de mechanisatie van het spinnen).
 - De mode veranderde, waardoor ook mensen uit de ‘betere kringen’ katoen/bombazijn gingen dragen.
 - De bevolkingsgroei zorgde voor meer vraag naar textiel.
 - Katoen is beter te wassen/verven/bedrukken dan wol of linnen.

per juiste reden

1

Maximumscore 2

- 12 Voorbeeld van een juist antwoord is (één van de volgende voorbeelden):
- Huisnijverheid en fabrieksmatige productie van katoenen stoffen bleven nog lang naast elkaar bestaan, daardoor veranderde het productieproces niet zo snel als mogelijk was.
 - Het spinnen werd eerder gemechaniseerd dan het weven, daardoor werd de productie van stoffen belemmerd door de tragere productie van de wevers.

Maximumscore 4

- 13 Voorbeeld van een juist antwoord is:
- 1 (De productie voor de lokale markt wordt vooral productie voor de internationale markt) is een economische verandering, omdat het hier over de afzet van producten gaat;
 - 2 (Wol en vlas als belangrijke grondstoffen voor de textielproductie worden vervangen door katoen) is een technologische verandering, omdat de nieuwe productieprocessen verwerking van katoen op grote schaal mogelijk maakten;
 - 3 (De plaats van de kooplieden die investeren in textielproductie wordt ingenomen door banken) is een economische verandering, omdat de schaal van ondernemen wordt vergroot / een sociale verandering omdat de ondernemer verder van de arbeiders af komt te staan;
 - 4 (De standensamenleving gaat over in een klassensamenleving) is een sociale verandering, omdat het gaat over de gelaagdheid van de samenleving.

per juist beargumenteerde indeling (er zijn meerdere mogelijkheden)

1

Opmerking

Alleen indien na een indeling een juist argument volgt, mag een scorepunt worden toegekend.

Maximumscore 4

- 14 Voorbeeld van een juist antwoord is:
- Twee verschillen tussen Lancashire en Brabant zijn:
- In Lancashire vindt de mechanisatie van het weven eerder plaats dan in Brabant (in Lancashire in eind achttiende/het begin van de negentiende eeuw) 1
 - In Lancashire begint de industrialisatie met het spinnen en deze bron gaat vooral over weven 1

Twee overeenkomsten tussen Lancashire en Brabant zijn:

- De strikte arbeidsverdeling tussen mannen en vrouwen in de huisnijverheid verdwijnt / er ontstaat een nieuwe arbeidsdeling tussen mannen en vrouwen als de textielproductie gemechaniseerd wordt (eerst gaan de mannen in de fabrieken werken / nemen vrouwen thuis de taak van de mannen over) 1
- De textielindustrie ontstaat op plaatsen waar al een sterke huisnijverheid is 1

Antwoorden	Deel- scores
------------	-----------------

Maximumscore 2

- 15 Voorbeeld van een juist antwoord is:
- De *mule* werd in eerste instantie in de werkplaatsen thuis gebruikt. Op korte termijn betekende deze machine een impuls voor de huisnijverheid, omdat er meer garen beschikbaar kwam 1
 - Een gevolg op lange termijn was de vergroting van de productiecapaciteit door de toepassing van water- of stoomkracht. De huisnijverheid kon hier niet tegen concurreren (en nam af) 1

Maximumscore 3

- 16 Voorbeeld van een juist antwoord is (bij elke klasse moet aangegeven worden wie er deel van uitmaakten en waar en hoe zij woonden):
- De rijke bovenklasse bestond uit grote handelaren en fabrikanten en woonde in half landelijke gebieden buiten de stad in luxe buitenhuizen 1
 - De middenklasse bestond uit geschoolde ambachtslieden, winkeliers, onderwijzers en kantoorpersoneel, woonde in het centrum van de stad/dicht bij de banken, handelsinstellingen en gebouwen van het bestuur in nette nieuwbouwbuurtten 1
 - De ‘laagste’ klasse bestond uit fabrieksarbeiders die met hun gezinnen woonden in de oude woonwijken in kleine wooneenheden / op de open terreinen en tuinen die werden volgebouwd met fabrieken en arbeiderswoningen 1

Opmerking

Alleen als per klasse alle drie aspecten op een juiste manier worden genoemd, mag een scorepunt worden toegekend.

Maximumscore 2

- 17 Voorbeeld van een juist antwoord is:
- De tekenaar ziet een verspreiding via het water van de Theems als oorzaak 1
 - wat hij laat zien door de ziekten cholera, difterie en struma af te beelden als ‘kinderen’ van de Theems 1

Maximumscore 4

- 18 Voorbeeld van een juist antwoord is:
- De katoenopbrengst neemt tussen 1860 en 1865 tijdelijk af 1
 - Dit kan worden verklaard doordat de aanvoer van ruwe katoen uit de Verenigde Staten door de oorlog daalt / de prijs van ruwe katoen door de oorlog stijgt 1
 - Tegelijk vertoonde de opbrengst van de inheemse wol/linnen een (opmerkelijke) stijging 1
 - Dit kan worden verklaard doordat de aanvoer van ruwe katoen uit de Verenigde Staten daalt en mensen (weer) meer wol en linnen kleding kopen 1

Maximumscore 2

- 19 Voorbeeld van een juist antwoord is:
- De opbrengsten van de zijde-industrie nemen tot 1865 toe, wat kan worden verklaard uit de bevolkingsgroei die zorgde voor een grotere vraag (bevolkingsaantallen) 1
 - De opbrengsten van de zijde-industrie nemen tot 1865 toe, wat kan worden verklaard doordat er een nieuwe/grotere groep rijke industriëlen/bankiers/kooplieden komt, die zich zijden kleding kunnen veroorloven (sociale gelaagdheid) 1

Antwoorden	Deel-scores
------------	-------------

Maximumscore 4

- 20 Voorbeeld van een juist antwoord is:
 Het voedseltekort dat Malthus voorspelde trad niet op, omdat (twee van de volgende argumenten):
- door mechanisatie van de landbouw / meer wetenschappelijke landbouwmethoden (kunstmest) die door de industrialisatie op grotere schaal mogelijk werd/werden, de voedselproductie sterk steeg.
 - door de verbeteringen in het transport (spoorwegen, stoomschepen), mogelijk door de industrialisatie, van grotere afstanden voedsel kon worden aangevoerd.
 - door efficiëntere productie/grotere arbeidsproductiviteit, mogelijk door de industrialisatie, de inkomsten stegen, waardoor meer kon worden uitgegeven aan voedsel / voedsel relatief minder op het budget drukte.

per juist argument 2

Opmerking

Alleen als in het argument een juist verband tussen industrialisatie en het achterwege blijven van voedseltekorten wordt gegeven, mogen twee scorepunten worden toegekend.

Maximumscore 2

- 21 Voorbeeld van een juist antwoord is:
- Inspecteur Richards (bron 9) laat zien dat er met hem te praten valt over geconstateerde overtredingen (28 maart) 1
 - Inspecteur Horner (bron 10) is lovend over de houding van de fabrikanten zonder dat hij daarvoor concrete bewijzen noemt / hij vindt dat degenen die verhalen over de ellendige omstandigheden van fabrieksarbeiders dat kritiekloos doen / enkele slechte voorbeelden generaliseren 1

Maximumscore 4

- 22 Voorbeeld van een juist antwoord is:
- Bron 10 bevat meer gegevens voor de onderzoeksvraag, omdat daarin over een groter gebied/gebaseerd op een groter aantal waarnemingen een oordeel wordt gegeven over de naleving van de wet 1
 - dan bron 9, waarin alleen incidentele gevallen worden genoemd 1
 - In bron 9 vindt een inventarisatie van concrete overtredingen plaats, wat betrouwbaardere (want beter te controleren) gegevens oplevert voor de onderzoeksvraag 1
 - terwijl in bron 10 de mening van de maker meer naar voren komt, omdat daarin een (persoonlijke) evaluatie van de werking van de *Factory Act* wordt gegeven 1

Maximumscore 3

- 23 Voorbeeld van een juist antwoord is:
- Bij uitsluiting sluiten werkgevers het hele bedrijf, waardoor werkwillige arbeiders (van het eigen bedrijf of in een heel gebied) niet kunnen werken 1
 - Op korte termijn kon het wapen werken, omdat (één van de volgende): 1
 - de arbeiders (in die tijd erg weinig financiële reserves hadden en) noodgedwongen weer aan het werk moesten.
 - de uitgesloten arbeiders de stakers onder druk zetten hun staking te beëindigen.
 - Op lange termijn had uitsluiting een tegengesteld effect, omdat (één van de volgende): 1
 - het de arbeiders versterkte in hun overtuiging dat ze zich moesten organiseren / het idee van klassenstrijd versterkte.
 - het de werkgevers in de publieke opinie in een kwaad daglicht stelde.
 - het de vakbonden noodzaakte tot verdergaande vereniging. De vakorganisatie werd erdoor versterkt.

Antwoorden	Deel-scores
Maximumscore 2	
24 □ Voorbeeld van een juist antwoord is:	
• De <i>Reform Bill</i> herzag de grenzen van een aantal kiesdistricten, waardoor de snel gegroeide industriesteden zetels kregen (en een aantal plattelandsdistricten werd opgeheven)	<u>1</u>
• Hierdoor konden de voorstanders van afschaffing van de graanwetten / de industriële eindelijk de meerderheid in het parlement krijgen	<u>1</u>

Bronvermelding

1: P. Damen, Jong in de jaren '60, tijdsbeeld van een generatie, Utrecht 1992, pag. 43.

2: H.J.A. Hofland, Tegels lichten of ware verhalen over de autoriteiten in het land van de voldongen feiten, Amsterdam 1973, pag. 183.

3: Initiatiefcomité D'66, 15 september 1966.

4: A.D. Belinfante, De utopie is een gevaarlijk wapen, denken over verdraagzaamheid, Amsterdam 1974, pag. 150-151.

5: Frits Behrendt, F. Behrendt's Omnibus, een selectie van 100 tekeningen, Amstelveen zonder jaartal, zonder paginanummer.

6: Annemieke van der Veen, Zij telt voor twee, vrouwenarbeid in Noord-Brabant, 1889-1940, 's Hertogenbosch/Zutphen 1989, pag. 64-65.

7: ontleend aan: Jane Jenkins en Eric Evans, Victorian social life, British social history 1815-1914, Londen 2002, pag. 88.

8: ontleend aan: Jane Jenkins en Eric Evans, Victorian social life, British social history 1815-1914, Londen 2002, pag. 23.

9: ontleend aan: Parliamentary Papers, Public Records Reference copy 1/501.

10: ontleend aan: M. Young en D. Hancock (ed.), English Historical Documents, XII (I), 1833-1874, zonder plaats 1956, pag. 949-952.

Einde